

ABA-NOVÁK VILMOS (1894-1941)

Székely falu (Tótfalu), 1930-as évek | *Székely Village (Tótfalu), 1930s*

Tempera, fa | Tempera on wood, 79x99,5 cm
Jelezve jobbra lent | Signed bottom right: Aba-Novák

Kezdő ár | Starting price: 16 000 000 Ft | 43 836 EUR
Becsérték: 30 000 000 – 40 000 000 Ft
Estimate: 82 192 – 109 589 EUR

1. Aba-Novák Vilmos: Zsögödi cinterem, 1935
magántulajdon

Aba-Novák Vilmos többször dacosan hangsúlyozza leveleiben, önéletrajzaiban autodidakta mivoltát, amellyel korántsem iskolázatlanságára utal, hiszen már hét éves kora óta tudatosan trenírozta magát a festőpályára, budai, rendezett polgári háttere ebben nem akadályozta. Épp ez utóbbi miatt jelentkezett először a rajztanári szakra, majd a húszas években elvégezte a festő szakot is a főiskolán, továbbá ösztöndíjjal megfordult Olaszországban és New Yorkban.

Az autodidaktizmus tehát nem szakmaiságára és felkészültségére, sokkal inkább hozzáállására, művészetszemléletére utal, amely nem enged az idegen befolyásnak. S ekként különállóságára is, mint aki egymagában, szemben az árral próbálja megalkotni a modern nemzeti festészetet. Nem utasította el az avantgárdot vagy a forradalmiságot, de a haladást és progresszivitást a hazai művészi látás és gondolkodás keretein belül képzelte el,

és nem külső segítséggel.¹ Ugyanakkor nem volt egyedül e kívánalmával, hiszen Bartók példáját szem előtt tartva, a kor irodalmi életében többek között Babitsot vagy Illyést, a táncban például Nagy Etelkát (Kassák Eti) vagy a táncmozgalmat, a fotóművészetben a születő magyar stílus művelőit hasonló gondolatok foglalkoztatták, nem beszélve Korniss és Vajda szentendrei festészetéről. Még akkor is, ha végkövetkeztetések és eredmények igen különbözőek lettek, a cél

mindegyikük számára a hazai modern művészet megteremtése volt. Aba-Novák látómezejében azonban nem annyira ők álltak, mintsem inkább a konzervatívok és a l'art pour l'art festészet, akikkel szemben rendszerint kiállt, és akiktől megkülönböztette magát.

A harmincas években készült magyar tájképek előzményei az olaszországi művek. Aba-Novák itt talált rá a tempera-technikára, amely

egyre erősödő elbeszélői stílusához jobban illett. A temperát egészen vékony rétegben lehet felvinni bármilyen hordozóra, könnyű használni, hamar szárad, így gyorsabban lehet dolgozni vele. Ugyanakkor Aba-Novák lemondott a posztimpreszionista plein-air festésről és lírizmusról, amely addigi modern tájképfestésztűnket meghatározta. A formák és keveretlen színek érdekében áttért a tónusfestészetéről az ún. valórfestésre. Előbbi esetén a színek külön-

böző világossági fokára, és a kiegészítő színek szabályaira, míg utóbbi a hideg-meleg színek játékára, azok belső intenzitására építkezik. Aba-Novák Olaszországban felfedezte a valódi monumentalitást, és ellette a régi klasszikusoktól (pl. Giotto, Michelangelo), hogy tartalmat és előadásmódot miképp lehet egységben kezelni, hogyan lehet a néző kíváncsiságát fenntartani és szemét irányítani a rejtett zugok, intim történések között.

2. Aba-Novák Vilmos: Hazafelé, 1938 magántulajdon

3. Aba-Novák Vilmos: Magyar hegyi falu, 1937 magántulajdon

Rómából hazatérve Aba-Novák olyan tájakat, élményeket és látványt keresett, amelyeken kamatoztathatta az új technikát és stílusát, és szabadon ereszhette mesélő hajlamát: „Ez a fajta piktúra [...] valóban tartott szürkével, itt-ott egy-egy erősebb szín, mint a naprendszer és bolygó! – itt még szokatlan (de a külföldön is mindenfelé). Ugyanis: az impresszionizmus a színdelírium jegyében fogant és élt, amiközben a fekete-fehér igény elsikkadt! Holott: a nap és éj – sötét-világos, állandóan ható tényezők, ősi beidegzettségek: nálam elsőrendű igények vizuális életemben” – írta barátjának, Nagy Imrének.² Új szemmel figyelte a természetet, a színeket nem tompítani akarta, hanem minden optikai adottságát kihasználni, így a legsemlegesebb színhez a szürkéhez viszonyította őket. Az olasz városképek óta pedig különösen érdekelték a függőleges és vízszintes irányok dinamikája és feszültsége, a természeti látvány a tartalommal egy formába sűrítése, az ókori és középkori falképekről látott emeletes építkezés, továbbá a szimultán időkezelés. Aba-Novák érett festészete négy téma köré csoportosítható: a falusi és cirkuszi mindennapokat bemutató képekre, valamint az Alföld (Szolnok) vidéke és Erdély (Zsögöd, székely falvak) ihlette művekre.

Aba-Novák nem törekedett a látvány pontos visszaadására, a gyakorlatban a helyszínen csupán vázlatokat készített, temperával vagy akva-

rellel a munkát később, műtermében folytatta. Rendszerint képzeletre hagyatkozott, ennél fogva a festményeken újra és újra feltűnnek az ismerős tájegységek, falvak, figurák és tárgyak. Nem érdekelt mélyen a parasztvilág, sem a táj, noha karakterüket kiválóan megjeleníti egy-egy ecsetvonással, a színezéssel és atmoszférateremtéssel. Az alföldi képeinél sohasem látjuk a napot, mégis érezni az átforrósodott száraz levegőt, amely a délibáb jelenséget okozza. Míg a mátrai hegyi tájak nyirkos levegője, mindenféle kulturális utalás nélkül (népviselet, faluépítészet) is megkülönböztethető az erdélyi hegyvidékek szűrös hidegségétől. De a téma csupán eszköz Aba-Novák festészetében. Mindezt Kállai Ernő tökéletesen látta: „Teszem az egyik képen a szekérnek támaszkodó paraszt szemlétomást élénken diskurál ugyan a feléje forduló menyecskevel. De még sokkal élénkebb az a festői terepere, amely a paraszt hátán folyik, a különböző színfoltok között, amelyekből alakja összetevődik. Vagy még ennél is elevebb, szembetűnőbb az ellentét, amellyel egy-egy alak fekete árnyéka felel vetítőjének fénytől kicsattanó sárga, piros vagy kék színére. A színeknek eme alak és árnyék közötti ellentétes hangoskodásába a környező, sőt a távolabbi színfoltok is beleszólnak. [...] az alakok és a közöttük, velük lejátsszó emberi vagy természetbeli történés csak váz, amelyet Aba-Novák telis-tele aggat a színfoltok éles ellentétekre szakadó

nyüzsgésével. Ezen a tarka nyüzsgésen kalandoztatja végig szemünket a festő, el a tér legtávolabbi zugába is”³

Aba-Novák Zsögödon és környékén csupán két szűk nyarat töltött; először még 1925-ben, amikor Nagy Imrével megismerkedett, majd tíz évre rá, miután New Yorkból hazatérve, családjával ismét meglátogatta festő barátját. Az ott töltött idő azonban olyan hatással volt rá, hogy élete végéig visszatért a témához. A zsögödi képek különös zeneiséggel rendelkeznek; általuk Bartókra és a népdalokra lehet asszociálni. Egy színmelódiára, amely fokról-fokra bontakozik ki, akár csak egy kora tavaszi eső után, amikor az ég felszakadozik, és a nap lépésről-lépésre visszaveszi birtokába a tájat. A most látható képen is ennek vagyunk tanúi, ahogy a világosabb szürkék, fehérek, a középtérben lévő fák páfrányzöld lombjai és a házfalak ríktó kék és piros színei pingponglabda-szerűen cikáztatják a szemet, hogy végül egymásnak feszüljön a háttért uraló sötétebb színek szolamával. A vörös inget viselő libapásztor szerepe így válik létfontosságúvá, nélküle a kompozíció felborulna. Aba-Novák többször megfestette ezt a jelenetet, látszólag csupán apró módosításokat végezve rajtuk, de ez elég lenne annak érzékeltetéséhez, hogy egymás mellé helyezve őket, nem állóképként, hanem mozgófilmként működnének, amelyben minden él és minden változik.

FÖLDES LÉNA

1 B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos. Corvina Kiadó, Budapest, 1966., 5-13.

2 Aba-Novák 1936-as levelét idézi B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos. Corvina Kiadó, Budapest, 1966, 65-66.

3 Kállai Ernő bevezetője. In: Aba-Novák Vilmos festőművész gyűjteményes kiállítása a Frankel Galériában, Budapest, 1936.